

BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK AZINLIĞIN TÜRKİYE'YE GÖÇÜ*Mohammad ARAFAT****Özet**

Osmanlı İmparatorluğu'nun XIV. yy'da Balkanlara yayılmasıyla Türkler buralara akın etti. Türkler ancak Osmanlıların 1877-78 Rus Savaşı'nı kaybetmesi, Tuna'da Bulgar devletinin kurulması ve Türk halkına saldırmaya başlamasıyla Anadolu'ya göç etmeye başladı. Bu baskılar neticesinde 1880-1902 yılları arasında 145.356 kişi Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı.

Cumhuriyet dönemine geçince göçler, 1925'te imzalanan Ankara antlaşmasıyla düzene girdi. Antlaşmaya göre 1923-1944 yılları arasında Bulgaristan'dan 218.041 soydaş Türkiye'ye göç etti.

8 Eylül 1946'da Bulgaristan'da yapılan referandumda Türkler komünistlere oy verince komünistler de Türklerin Bulgarlaşacağı savıyla, Türk gazeteleri ile Türk okullarına izin verildi. Fakat Türk toplumun özünden taviz vermeyince Bulgarlar, asimile politikası olan, Tek Millet "Edinna Natsiya" teorisini başlattılar ve Türkiye'ye göçü yasaklandı. Fakat, 10 Ağustos 1950'de Bulgarlar, Türkiye'den bir nota ile 250.000 Türkün üç ay içinde kabul edilmesini istedi. Yalnız göçmenlerin arasına vizesiz ve çingenelerin de katılması nedeni ile Bulgarların bunları geri alıncaya, Türkiye sınırlarını kapattı.

1968'de "Yakın Akraba Göçü" antlaşmasının imzalanmasına rağmen Bulgarlar, 1968-1979 yılları arasında yalnız 120.000 soydaşa göç iznini verdi. Bu nedenle Türkiye sorunu uluslararası platforma taşıdı ve 1985'ten itibaren, dünya kamuoyunun günde yerini aldı. Sorun, ancak 1989'dan sonra Bulgaristan'daki Sosyalist Rejimin çökmesi ve Türkiye ile iyi ilişkiler kurulması ve soydaşlara eşit hakların verilmesiyle sona erdi.

Anahtar Kelimeler: Türk Azınlık, Baskı Politikası, Göç.

Abstract***The Immigration of the Bulgarian Turkish Minority to Turkey***

The Turks moved to the Balkans with the extension of the Ottoman Emperor to there in XIV century. They lived there until the Ottomans lost the war against Russia in 1877-78 and establishing the Bulgarian state in Danube, when the last started to attack the Turkish minority and force 145.356 of them to leave to Turkey between 1880-1902.

After establishing the Republic in Turkey and signing the Ankara Agreement in 1925, the immigration become regular. According to the agreement 218.941 Persons had immigrated to Turkey between 1923-1944.

In the referendum held in 1946, Turks voted in Communist, so they allowed the minority to established their own school's, news papers. But soon the Bulgarian started a new discrimination policy called "Edinna Natsiya- One Nation" and prevent the immigration to Turkey. On 10 August 1950 Bulgaria send a note to Turkey asking to accept 250.000 Turks within three month. But when the Bulgarian send throw them gypsies and people with out visas, Turkey closed its boarder till the Bulgarian accept to take them back.

In spite of sign (The Near Relative Immigration) agreement in 1968, the Bulgarian allowed only 120.000 Turks to immigrate to Turkey during 1968- 1979. So Turkey, decided to take the issue to the international platform and she succeeded to bring the World public opinion attention toward this issue from early of 1985.

In spite of all that, The problem didn't solved until the collapse of the Bulgarian Socialist Regime in 1989, and establishing a good relations between the two count and giving the Turkish Minority an equal rihgts.

Key Words: Turkish's minority, Assimilation's polices, Immigration.

* Yrd. Doç. Dr.: Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yayılma döneminden günümüze kadar çeşitli bölge ve milletlerden Anadolu'ya göçler yapılmıştır. Bu göç dalgalarının başlangıç tarihinin tam olarak saptanması mümkün olmamakla birlikte en önemli göç 1071 tarihinde yapılan Malazgirt savaşından sonra Osmanlıların Anadolu'ya hakimiyetinin başlamasıyla gerçekleşmiştir. XIV y.y. Osmanlıların Balkanlara yayılmasıyla beraber Türklerin bu bölgelere yayılmasını "göç etmesini" sağladı. Balkanlara göç eden Türkler, Osmanlı İmparatorluğu, güçlü olduğu müddetçe yaşamlarını bu bölgelerde sürdürdüler. Fakat Osmanlı İmparatorluğu gerileme sürecine girmesi ile birlikte ters göç olayı başladı. Başka bir deyimle, Balkanlarda yaşayan Türkler Anadolu'ya göç etmeye başladılar.

Bu makalede söz konusu Türklerin Anadolu'ya ters göçü ele alınacaktır. Konu dört alt başlık altında incelenecektir.

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDEKİ GÖÇLER

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki ters göç olayı ilk büyük göçü dalgası 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucu olarak gerçekleşti. Yenilgiye uğrayan Osmanlı Ordusunun Anadolu'ya geri çekilmesiyle birlikte büyük halk kitlesi Anadolu'ya doğru göç etmek zorunda kaldı. Bu dönemde, 1.200.000'i Türk ve 1.130.000'i Bulgar olmak üzere 2.250.000 kişinin yaşadığı ve Osmanlıların terk etmek zorunda kaldıkları, Tuna Vilayetinde ilk Bulgar devleti kuruldu (1878) (Şimşir, 1985: 48). Rus'lar bu bölgeye hakim olduktan sonra bir Slav Bulgar devleti kurmak için bölgede yaşayan Türk halkını yok etme politikasını uygulamaya başladılar. Türk halkın bir kısmını katlettiler ve bir kısmını zorunlu olarak göç ettirdiler. Tuna Vilayetinden göç edenler ana vatan Anadolu'ya yöneldi. Bu katliama rağmen Bulgaristan'daki Türk varlığı yok olmamıştır, özellikle savaşla alınmayan Kuzeydoğu Bulgaristan bölgesinde yoğun bir Türk varlığı kaldı. 1881'de yapılan ilk Bulgar nüfus sayımında, bu bölgede Türk varlığı nüfusun 3/2 si oluşturmaktaydı. Aynı sayıma göre bölgedeki Müslüman nüfusu Eskicuma'da % 82, Pravadi'da % 62.3, Razgrad'da % 68.8, Rusçuk'ta % 52.4, Silistre'de % 71 ve Şumnu'da % 67.9 oranındaydı (Şimşir, 1985: 49).

Osmanlı-Rus savaşı sonunda 1878'de imzalanan "Berlin Anlaşması"na göre, kurulacak Bulgaristan Devlet topraklarında kalan Türk halkın yaşam, mal, mülk ve diğer haklarının güvence altında tutulacağına taahhüt edilmesine

rağmen bir yıl sonra, yani 1879'da Rus ordusunun Bulgaristan'dan çekilmesiyle Bulgarlar Türk halkına saldırmaya başladı ve Türkleri kendi topraklarından söküp atmaya başladılar. O dönemde Fransa'nın Varna viskonsolosu olarak görev yapan Henri Muttet'nin 12 Ekim 1880 tarihli raporuna göre, Rus askerlerinin çekilmesi ve Bulgar zulmünden dolayı, yalnız Varna Limanından Mayıs 1879-Eylül 1880 tarihleri arasında 18.033 Türk anavatan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçlerin aylara göre dağılımı şöyle idi (Şimşir, 1985: 50-51).

Tablo 1

Tarih	Sayı	Tarih	Sayı
Haziran 1879	1133	Ocak 1880	930
Temmuz 1879	397	Şubat	906
Ağustos 1879	481	Mart	951
Eylül 1879	2600	Nisan	886
Ekim 1879	2246	Mayıs	1030
Kasım	2226	Haziran	1046
Aralık	549	Temmuz	943
		Ağustos	730
		Eylül	336

Bu rakamlar yalnız Varna şehrinden göç edenleri göstermektedir. Tuna nehri üzerinde bulunan tüm liman ve kentlerinden de çok sayıda Türk'ün göç ettiği bilinmektedir. Örneğin, Fransa'nın Rusçuk Konsolosu M. Ferret 16 Ağustos 1879 tarihli raporunda Rusçuk'tan 34 Türk ailesinin göç ettiğini, bu ailelerin toplam nüfus sayısının 390 kişi olduğunu yazmaktadır (Şimşir, 1985: 51). Deniz yolu ile göç edenlerin yanı sıra kara yolu ile göç edenler de vardır.

Fransa'nın Edirne Konsolosu Laffon 31 Ekim 1883 tarihli raporunda bu konu ile ilgili şöyle yazmaktaydı "Doğu Rumeli'den ve Bulgaristan'dan Müslüman ahalinin göçü, gitgide daha büyük boyutlara ulaşıyor, yaklaşık son üç ayda Edirne'den 50.000 mühacir ailesi geçti. Her aileden ortalama dört nüfusu bulunduğu düşünülürse, Bulgaristan'da bulamadıkları huzuru ve güveni Anadolu'da aramak için göç eden Müslümanların sayısı 200.000 kişi olarak hesaplanabilir. Fransa'nın Sofya Temsilcisi ise 3 Nisan 1884 tarihli raporunda Bulgaristan'dan 600.000 Türkün Anadolu'ya göç ettiğini yazmaktadır (Şimşir, 1985: 51).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden soydaşların sayısı 1886-1880 yıllar arasında 74.753 kişi, 1893-1902 yılları arasında 70.603 kişi idi. Son göç edenlerin, Bulgaristan Kaynaklarına göre, sayı ve yıllara göre dağılımı aşağıda verilmiştir (Konukman, 1990: 60; Şimşir, 1985: 52).

1912-1913 Balkan Savaşında Osmanlı orduları Çatalca'ya kadar gerilemesi ve bu

bölgelerin Bulgar ordu ve çetelerinin eline geçmesi sonucu olarak 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı sonunda yaşanan katliam ve soykırımın benzeri yaşandı. Bu katliam sonucu olarak Anadolu'ya 240.000 kişi Makedonya'dan, 200.000 kişi Trakya'dan olmak üzere toplam 440.000 kişi göç etmek zorunda kaldı (Bıyıklıoğlu, 1955: 92-92). Daha sonra I. Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'dan yaklaşık 50.000 kişi Anadolu'ya göç etmiştir (Cebeci, 1968: 667-668).

Tablo 2

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1893	5771	5689	11460
1894	4422	4415	8837
1895	2492	2603	5095
1896	958	988	1946
1897	1388	1413	2801
1898	3572	3068	6640
1899	3818	3536	7354
1900	3704	3713	7417
1901	4564	4775	9339
1902	4729	4985	9717
Toplam	35418	35185	70603

II. TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE GÖÇ SORUNU

Bu bölümde Türkiye Hükümeti'nin göç sorunu ile ilgili izlediği politikasını, 1985'ten önce ve 1985'ten sonra, iki alt başlık altında ele alacağız.

A. TÜRK HÜKÜMETİ'NİN 1985'TEN ÖNCE GÖÇE KARŞI POLİTİKASI

Türkiye'nin, Bulgaristan'daki Türk azınlıklarla ilgili politikası 1878 yılından itibaren başlamıştır ve bu konuyla ilgili bir dizi anlaşmalar sağlanmıştır. Bu anlaşmalar ilki 18 Ekim 1925'te (Soysal, 1983: 251-254), Ankara'da imzalanan "Dostluk anlaşması ve Oturma sözleşmesi" çerçevesinde düzenli olarak yapılmıştır 1960'larda Bulgaristan Türkleri "ulusal azınlık" statüsünü elde etmişlerdir. Fakat bu avantaj uzun sürmedi çünkü 1971 Bulgaristan Hükümeti bu hakkı Bulgar Türkleri'ne tanımamaya başladı.

1923-1938 yıllar arasındaki dönemde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden soydaşların sayı ve yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi gerçekleşmiştir (Geray, 1962).

Tablo 3

Yıl	İskanlı	Serbest
1923-1933	-----	101.507
1934	6.598	2.084
1935	23.783	1.185
1936	11.064	666
1937	11.900	1.590
1938	11.389	9.153
Toplam	64.734	116.185

1939 yılında Türkiye'ye göç eden 17.769 kişinin eklenmesiyle 1923-1939 yılları arası Bulgaristan'dan göç edenlerin sayısı 198.688 kişi yükseldi.

1940-1949 yılları arasında geçen on yıllık dönem içerisinde yalnız 21.353 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Böylece, 1923-1949 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 220.041 kişiye yükseldi. Fakat bazı kaynaklar bu sayıyı 219.700 kişi olarak göstermektedir. (The Tragedy, 1989: 5). Dikkat edilirse, 1940-1949 yılları arasındaki dönemde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı büyük bir azalma göstermiştir, bunun temel nedeni Komünist rejiminin yurt dışına çıkışı yasaklamasıydı.

8 Eylül 1946'da yapılan referandumda Türkler Faşist rejimden kurtulmak amacıyla komünistlere oy verdiler. Komünistler de Türklerin Bulgarlaşacaklarını ve Komünizm düşüncesini kabullenip benimseyeceklerine inanarak Türk topluluğuna yanaştılar ve Türkler ile Komünist iktidar arasındaki kısa bir balayı yaşandı. Bu dönem içerisinde altı yeni Türk gazetesi, Türk okullarının sayısı 1200'e ulaştı ve Latin alfabesinde yeni kitaplar basıldı. Fakat söylediğimiz gibi bu iyi ilişkiler uzun sürmedi ve Türk toplumu milliyetçilik duygusundan vazgeçemediklerinden dolayı Bulgar hükümeti eski faşist rejimlerin izlediği politikaya dönmeye başladı ve Tek Millet "Edinna Natsiya" teorisini ortaya attı (Toğrol, 1989: 47).

1949 yılından itibaren Bulgaristan'ın Komünist hükümeti eski rejimler gibi Türkler üzerine baskıcı politikalar dönmeye başladı. Türk toplumuna ait olan toprak ve okulları devletleştirilmeye, eğitim, hak ve özgürlüklerini kısıtlamasına yöneldi. Bulgar Hükümeti işgücüne ihtiyacı olduğundan dolayı, 1946-1949 döneminde, Türk toplumundan Türkiye'ye göç etme isteğinin yoğunlaşmasına rağmen vize vermemekle kısıtlayarak engelledi. Bulgaristan Hükümeti'nin bu tutumu 1949'dan sonra değişmeye başladı. 1925 anlaşmasına dayanarak 10 Ağustos 1950 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek 250 bin Türk'ün üç ay içerisinde kabul edilmesini talep etti (Kamil, 1989: 44-52).

Türk Hükümeti Bulgaristan'ın bu notasına karşı 28 Ağustosta iki çağrıda bulunarak cevap verdi. Birincisi, Türk Hükümeti Bulgar Hükümetinden 1925 İkamet Sözleşmesine uymasını isteyerek, Türk göçmenlerin taşınabilen mallarını yanlarında getirmelerine engel olmamasını istedi. İkinci çağrıda, Türk Hükümeti Bulgar Hükümetine 1925 ikamet sözleşmesinde öngörülen, fakat hiçbir anlaşmaya varılamayan

Türk göçmenlerinin taşınmaz mallarının bedellerini ülke dışına nasıl çıkartabilecekleri konusunda görüşüp bir anlaşma sağlanmasını istedi (Erendil, 1976: 71). Fakat Bulgarlar Türk çağrılarına karşılık vermemekle beraber 22 Eylül 1950'de yeni bir nota göndererek 1925 İkamet Sözleşmesi'nden doğan bütün sorumluluğun Türkiye'ye yükleneceğini ileri sürdü (Şimşir, 1985: 60). Buna Ankara Hükümeti 16 Ekim 1950 günü bir notayla karşılık verdi. Nota savaşı sürerken Bulgarlar bazı vizesiz ve sahte vizeli çingeneleri de Türkiye'ye sokmaya kalkıştı. Buna karşı Türkiye, bir tedbir olarak, 7 Ekim 1950'de Türk - Bulgar sınırını kapattı (Kamil, 1989: 50). Türk Hükümeti sınırların tekrar açılması için iki şartı ileriye sürdü, ilki vizesiz gönderilen çingenelerin geri alınması, ikincisi ileride vizesiz ya da sahte vizeli göçmenlerin gönderilmeyeceği taahhüdünde bulunması idi. Bulgar hükümeti bu iki şartın yanı sıra günde en fazla 800 göçmenin gönderilmesini kabul etmesinin ardından 2 Aralık 1950 tarihinde Türkiye sınırlarını tekrar göçe açtı. 1950 yılı içinde Türkiye'ye 52.185 soydaşımız göç etti. Aynı göç olayı 1951 yılında da devam etti. Bu yılda da 102.208 soydaş Türkiye'ye geldi Bulgar Hükümeti tekrar vizesiz ve çingenelerin Türkiye'ye gelen grupların arasına sokması Türkiye Hükümeti sınırlarını tekrar kapattı. Bulgar Hükümeti sahte vize ile Türkiye'ye geçen 126 çingeneyi geri almasını kabul edinceye kadar, bu olay bir yıldan fazla sürdü. Sınırlar Şubat 1953'te tekrar açıldı. Fakat Bulgarlar bu tarihten itibaren 1968'de "Yakın Akraba Göçü" anlaşması imzalanana kadar Türklerin göçüne izin vermedi (Erendil, 1976: 73). Aslında bu anlaşma Bulgar Dışişleri bakanı İvan Başev'in 16-21 Ağustos 1966 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret sonunda yayınlanan Türk- Bulgar ikili bildirisinde şöyle deniyordu.

"Her iki Bakan, yakın akrabaları daha önce Türkiye'ye göç etmiş bulunan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının gönüllü olarak Türkiye'ye göçleri problemini en kısa zamanda makul bir çözüme bağlamak konusunda anlaşmaya varmışlar ve uzmanların konunun yönetimini saptamakla görevlendirmişlerdir". Fakat çeşitli nedenlerden dolayı anlaşma ancak iki yıl sonra yürürlüğe girmiştir. O da 20-26 Mart 1968 tarihleri arasında, o dönemde Bulgaristan Başbakanı olan Todor Jivkov, yanında Dışişleri Bakanı İvan Başev ile birlikte Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev, 22 Mart 1968 günü "Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyetine

Göç Etmeleri Hakkında" bir Anlaşma imzaladılar (Şimşir, 1985: 64-56).

14 maddelik anlaşmanın en önemli maddesi göçün 1 Nisan ile 30 Kasım arasında ve haftada 300 kişiyi aşmayacağını öngören madde idi. Bu anlaşmaya dayanarak 8 Ekim 1968 tarihinden itibaren yılın sonuna kadar Türkiye'ye 120.000 Türk göç etti (Cebeci, 1970: 56).

1923-1968 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden soydaşları genel olarak aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi ortaya çıkmıştır (Konukman, 1990: 45).

Tablo 4

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1923-33	101.507	1944	489
1934	8.682	1945	631
1935	24.968	1946	706
1936	11.730	1947	1.763
1937	13.490	1948	1.514
1938	20.542	1949	1.670
1939	17.769	1950	52.185
1940	6.960	1951	102.208
1941	3.803	1952-1960	93
1942	2.672	1968	120.000
1943	1.145	Toplam	495.000

Bu tabloya göre 1968'e kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı yaklaşık 500.000 kişi olmuştur. Bu kadar soydaşın göç etmesine neden olan başlıca tek bir neden vardır. O da Bulgar Hükümetinin onlara karşı uyguladığı asimile politikasıydı. Barışçı yollardan temel hak ve özgürlüklerini elde etmeyen soydaşlar çareyi anavatana göç etmekle bulmuş. Bulgaristan'dan 1945-1955 yılları arasında Türkiye'ye gelen göçmenlerin yerleştikleri bölgelere göre dağılımı şöyle idi (Andrew, 1992: 128).

Tablo 5

Bölgeler	Sayı	Bölgeler	Sayı
Marmara	66.104	Karadeniz	8.227
Ege	24.707	Akdeniz	12.926
İç Anadolu	37.445	G. Anadolu	92
D. Anadolu	946	Toplam	150.447

Tabloya baktığımız zaman görürüz ki bu dönemde gelen soydaşlarımızın büyük bir bölümü Marmara bölgesinde yerleştiler. Bunun da temel nedeni bu bölgenin diğer bölgelere nazaran daha fazla kalkınmış olması, daha önce gelen akrabalarının bu bölgede yerleşmesi ve konut, iş ve çalışma imkanların daha fazla olmasıydı.

B. TÜRK HÜKÜMETİ'NİN 1985'TEN SONRA GÖÇE KARŞI POLİTİKASI

Bulgar Hükümeti, ülkede yaşayan Türk azınlığa karşı izlediği baskıcı politikasını 1985'ten itibaren soykırım politikasına

dönüştürdü. Bulgaristan'ın İzlediği bu yeni politikadan dolayı, 1985 yılının başlarından itibaren, Türk kamuoyu Bulgaristan'daki soykırım olaylarıyla yakın ve yoğun bir şekilde ilgilendi. Türk kamuoyunun yakın ilgisi hükümet üzerinde baskı yaratmaya başladı. Bu arada ana muhalefet partisi "C.H.P." 20 Şubat 1985 tarihinde T.B.M.M.'ye Bulgaristan'daki son gelişmeleri ele almak amacıyla gizli görüşme yapılmasına dair teklif sundu. Diğer partilerin bu teklifi kabul etmelerinin ve yapılan görüşmelerden sonra Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Bulgaristan'a bir nota vererek geniş kapsamlı bir göç anlaşması dahil olmak üzere Dışişleri Bakanları düzeyinde görüşmelerin yapılmasını teklif etti. Ayrıca Türk Hükümeti Bulgar Hükümeti üzerine baskı yapmak için bazı önlemlerin alınmasını planlanmıştır. Bu planlar (Milliyet, 23 Şubat 1985):

1-)Avrupa'daki Türk işçilerin anavatana geliş ve gidişlerini Bulgaristan'dan geçen karayoluyla değil havayoluyla sağlayabilir.

2-)Türkiye'nin Avrupa'ya taşımacılığı "RoRo" yoluyla gerçekleştirilebilir.

3-)Türk-Bulgar dış ticaretin Bulgaristan leyhine olan dengenin Türkiye leyhine dönüştürülmesini sağlayan adımların atılmasını ön görüldü.

Türk Hükümeti'nin gönderdiği notaya karşı Bulgar Hükümeti Türkiye'nin iddialarını reddederek kabul etmediği gibi azınlık sorunun da Bulgaristan'ın bir iç sorunu olduğunu bildirdi. Bu da Bulgaristan'da bir Türk azınlık sorununun olduğunu kanıtı olarak zamanın Türk Cumhurbaşkanı Özal tarafından da "Bizim haklılığımızı ortaya koyuyor" ifadesiyle vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 2 Mart 1985).

Türk Hükümeti Bulgaristan'daki Türk azınlık haklarını Bulgaristan Hükümeti ile ikili görüşmelerde çözmeye çalışması sonuç vermeyince Türkiye bu sorunu uluslararası platforma taşımaya yöneldi. Bu yönde Türkiye, Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı izlediği baskıcı politikanın durdurulması için, Bulgaristan'ın Varşova Paketi'ne üyeliğinden dolayı, ilk olarak Sovyetler Birliği nezdinde girişimlerde bulundu. Amaç Bulgaristan Hükümeti üzerine baskı yapmak idi. Fakat bu girişimler sonuç vermedi. Aynı girişim Bulgaristan'la ticari ilişkisi olan devletler nezdinde tekrarlandı. Bu devletlerden Bulgaristan'dan yaptıkları ithalatı düşürerek baskı kurmak istendi. Bu girişimde başarısızlıkla sonuçlanması Türkiye Hükümetini soykırım sorununu daha geniş bir platforma taşımasına neden oldu. Böylece NATO'ya taşıdı ve burada sorun ilgiyle karşılandı. Daha sonra Türkiye

soydaş soykırım sorununu Haziran 1985'te AGİK toplantılarına taşıdı (Armaoğlu, 1991: 311-313).

27 Şubat 1985 tarihinde, Türkiye Başbakanı T. Özal, Bulgaristan'daki Türk soydaşlara karşı uygulanan asimle politikasıyla ilgili yaptığı bir basın toplantısında, Bulgar Hükümetini kastederek "İsterlerse 500.000 değil daha fazla insan göndersinler buyursunlar, kucacağımız açarız" demesine karşılık, başta Stankov Todorov olmak Bulgar Hükümeti Bulgaristan'dan herhangi bir Türk göçün söz konusu olmayacağını ve Bulgaristan'daki Türklerin kendi şehir ve köylerinde yaşamak istemeyenler derhal, Türkiye'ye değil, Bulgaristan'da huzur içinde ve mutlu yaşayacakları diğer bölgelere yerleştireceklerini açıkladılar (Konukman, 1990: 68).

Ayrıca Türkiye söz konusu sorunu 1986 yılında Fas'ın Fez kentinde yapılan İslam Konferansı Teşkilatı'nın Dışişleri Bakanlar toplantısında gündeme getirdi ve konferanstan sorunla ilgili çabaların organize edilmesi için bir temas grubunun oluşturulmasını sağladı. Grup, Bulgar Hükümeti'nin Türk ve Müslüman azınlığa karşı izlediği asimle politikasını araştırmak için Temmuz 1987'de Bulgaristan'ı ziyaret etti. Grup gözlemlerini, Bulgar Hükümeti'nin güttüğü asimle politikasını detaylı bir şekilde rapora döktü ve raporu 21-25 Mart 1988 tarihinde Amman, Ürdün'de toplanan 17. Dışişleri Bakanları toplantısına sundu. Toplantıda konu ile ilgili olarak 42/17-p nolu ve "**Bulgaristan'da Müslüman Türk Azınlığının Çilesi**" başlığı altında bir karar alındı. Kararda Bulgaristan'daki Türk Müslüman azınlığının dini ve kültürel kimliklerinin tamamen yok edilmesini planlamak olduğunu, bunu engellemek ve Türk azınlığının diğer temel özgürlük haklarının kendilerine verilmesinin sağlanması. Temas grubu Müslüman Türk azınlığının durumunu devamlı gözetlemek ve her yıl İslam Konferansı Teşkilatı'nın Dışişleri Bakanlar Kuruluna rapor etmesini istendi. Aynı karar İslam Konferansı Teşkilatı'nın 10-11 Nisan 1988 tarihinde Kuveyt'te yapılan toplantısında alındı (The Tragedy, 1989: 8).

Türkiye'nin bu aktif politikasının diğer bir başarısı da, Helsinki İzleme Komitesi Genel Sekreteri Funnemark'ın Bulgaristan'ı ziyaret etmesini sağlamak ve bu ziyareti takiben Şubat 1987'de "**Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman Azınlığının Ezilmesi**" başlıklı bir rapor hazırlaması. Aynı paralelde B. M. İnsan Hakları Komisyonunun, Bulgaristan'da yaptığı incelemeler sonucunda Türk ve Müslümanlara karşı bir soykırımın yapıldığını belgeleyen bir rapor hazırlandı (Armaoğlu, 1991: 313).

Diğer yandan, 3 Haziran 1988'de B.M. genel kurulu tarafından düzenlenen silahsızlanma ile ilgili özel toplantısında Bulgar Dışişleri Bakanı Petar Mladenov ile ve 26 Ağustos 1988'de İzmir Fuarı sırasında Bulgar Dış Ticaret Bakanı Hristo Hristov ile görüşen dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal her iki Bakana Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi ve ilerlemesi, Bulgar Hükümeti'nin Bulgaristan'daki Türk azınlığına karşı uygulayacakları politikaya paralel olarak gelişeceğini belirtti (The Tragedy, 1989: 9). Ayrıca, Türk Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, Bulgar meslektaşları Petar Mladenov ile üç defa görüştü. İlki 30 Eylül 1988'de B.M. Genel Kurulun 43. oturum görüşmeleri sırasında, ikincisi 7 Ocak 1989'da Kimyasal Silahlarla ilgili olarak Paris'te yapılan uluslararası konferans toplantısında. Üçüncüsü 17 Ocak 1989 tarihinde Vienna'da yapılan üçüncü Avrupa Güvenlik ve İşbirliği toplantısının kapanış oturumunun sonunda. Mesut Yılmaz bu görüşmelerde Bulgar Dışişleri Bakanına, bölünmüş Bulgar Türk ailelerinin sorunuyla ilgili ciddi adımların atılmasını istedi. Ayrıca, Türk azınlık sorununun bertaraf edilmesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler hemen normalleşeceğini ve ilerleme sağlayacağını vurguladı (The Tragedy, 1989: 9).

23 Şubat 1988 'de Belgrad'da yapılan "Balkan Konferansı"nda Türk Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ile Bulgar Dışişleri Bakanı Petar Mladenov arasında yapılan görüşmeler sonucu Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığıyla ilgili bir protokol parafı edildi. Protokol'un imzalanmasıyla Türk-Bulgar ilişkilerinde bir yumuşama olması ve iki tarafın çalışma gruplarının iki kez toplanmasına rağmen göç sorunuyla ilgili, yalnız göçten dolayı bölünmüş aileleri birleştirmesiyle ilgili ufak bir gelişme sağlandı. O da Bulgar Hükümeti'nin 143 Türk'ün aileleriyle birleşmeleri için Türkiye'ye göç etmelerine izin verdi. Türkiye Bulgarlara bu konuda 15 Şubat 1989 tarihine kadar 2.671 birleşme istek dilekçesini iletti. Fakat Bulgaristan Hükümeti bu isteklerden yalnız % 5.35'ni kabul etti (The Tragedy, 1989: 10).

III. GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Türkiye'ye gelen soydaşlar, ilk karşılaştıkları sorun konut sorunu idi. Türk hükümeti bu sorunu çözmek için ilk etapta, daha önce Bulgaristan'dan göç edenlerin akrabaları varsa geçici olarak akrabalarının yanında iskan edildiler. Akrabaları olmayanlar yine geçici olarak çadırlarda, okullarda, yurtlarda, kamplarda ve prefabrik evlerde konuk edildiler. İkinci etapta konut ve çalışma imkanı elde edebilecek

bölgelere dağıtıldılar. Göçmenlerin 3/4'ü beş vilayete dağıldı. Bunlar sırasıyla, Bursa, İstanbul, İzmir, Tekirdağ ve Kırklareli idi. Son etap iş ve çalışma imkanını sağlamak için idi. Göç eden soydaşların çok az bir kısmı şu veya bu şekilde bazı maddi kaynaklarını beraberinde getirebilmişti. Bu az sayıda kişiler kendi işlerini kurma imkanını başarabildiler. Diğer kalan çoğunluk ise devlet ve vatandaşların yardımı ile çalışma imkanını buldular, çünkü bu kısım göçmenlerin büyük bir bölümü mesleki eğitim görmüş iş tecrübesine sahip teknik elemanlardan oluşmaktaydı. Gelen soydaşların mesleklerle göre oranları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Konukman, 1990: 70).

Tablo 6

Statü	Sayı	%
Tarım İş.	20.762	30.6
Teknik Eleman	4.970	7.4
Öğretmen	3.722	5.5
Serbest	6.293	9.3
Memur	824	1.2
Sakat	40	0.5
Sanayi İşçisi	17.907	26.6
Yardımcı Hizmetler	9.542	14.2
Sağlık Hizmetleri	1.239	1.8
Ev Hizmetleri	1.494	2.2
Emekli	499	0.7
Toplam	67.292	100.00

Göçmenlerin sektörlere göre istihdamı ise bize şunu gösteriyor, göçmenlerin çoğu özel sektörde istihdam edilmiştir, kamu sektörü ise ikinci planda kalmıştır. Başka bir deyişle, Türk hükümeti Bulgar soydaşlarını kamu sektörü dışında istihdam edilmelerini daha kolay ve uygun bulmuştur. Bu da aşağıdaki tabloda daha net bir biçimde gösterilmiştir.

Tablo 7

Sektör	Sayı	Yüzde
KAMU	29.993	44.6
ÖZEL	37.299	55.4
Toplam	67.292	100.00

Mayıs 1990'a kadar 133.272 soydaş çeşitli nedenlerden dolayı Bulgaristan'a geri döndü. Bu nedenleri başta gelenleri, Bulgaristan'da geri bıraktıkları, mal mülk, asker çağındaki çocukları,* Türkiye'de karşılaştıkları sorunlar (Konut, iş, iş çalışma vb) Bulgaristan Hükümeti'nin göçmenlerin 6 ay zarfında geri döndükleri taktirde kendi mal mülklerine kavuşabileceklerini taahhüt etmesiydi.

1956 yılında Cumhurbaşkanlığına, Vulko Çervenko'nın yerine seçilen Todor Jivkov, 33 yıl

* Bulgaristan Hükümeti Türk azınlığına mensub olan asker çağındaki çocuklarını ülke dışına çıkışlarını yasaklamıştır.

iktidarı boyunca Türkiye ve Bulgaristan arasındaki göç sorunu çözüme kavuşmadı (Hürriyet, 7.8.1998 ve Türkiye, 10.8.1998). 10 Ekim 1989'da devrilen Jivkov ve 1990'da Bulgaristan'daki Sosyalist Rejiminin yıkılması ile göç sorun ortadan kalktı.

En önemli göç olaylarının iktidarı döneminde gerçekleşmesi ve azınlıklara anayasanın tanıdığı hak ve özgürlükleri hiçe sayan devrik Bulgar Başkanı Jivkov 05.08.1998'de vefatından yaklaşık sekiz ay önce, Aralık 1997'de MİL-HA muhabirleriyle yaptığı görüşmede (Milliyet, 7 Aralık 1998), Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığına karşı yapılan asimile ve göç ettirme politikasını şöyle savundu .

"Benim önderlerim zamanında Türkçe konuşanların göç etmesi yasaktı. Ben iktidara geldikten sonra göç etsinler diye teklifte bulundum, müsaade ettim. Daha sonra Helsinki Sözleşmesi imzalandı. Sınırlar açılın denildi. Onları gitmesine izin verdik. Jivkov kimseyi buradan kovmadı uyduruyorlar."

Dahası, Jivkov Türk isimlerinin zorla değiştirilmediğini, Türkçe'nin yasaklanmadığını ve camilerin kapatılmadığını da savunarak tüm bunların uydurma olduğunu, bu olayların bir kısmının da Türk azınlığın kendi inisiyatifi ile gerçekleştiğini vurguladı.

"Arap ve Türk isimlerinin Bulgar isimleri ile değiştirilişi bizim inisiyatifimizde değildi. Siyasi Büronün ya da benim kişisel girişimim de değil, bunun aile reislerinin inisiyatifi ile yapıldığı görüşüne vardık . Her şey ters yüz ediliyor."

Fakat Jivkov'un tüm iddialarının gerçek olmadığı herkesçe bilinmektedir. Söyledikleri kendini suçsuz ve masum olduğunu göstermek mahiyetindedir ki bunu da kendine Türkler tarafından bir suikast düzenleneceği korkusu ile beyan etmektedir. Bu kanı bize de aynı mülakatta söylediği, *"Bana her gün Türk'lerin suikast hazırlığında olduğunu gösteren telefonlar geliyor"* ifadesinden oluşmaktadır.

1990'dan sonra Bulgaristan'daki Sosyalist Rejiminin çökmesi, Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan arasında gelişen yakınlaşma ve iyi ilişkiler sonucu olarak, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığına karşı uygulanan baskıcı politikaların yerine bazı hak ve özgürlükler verildi. Bu yeni politika ve Bulgaristan'da uygulanan demokratikleşme çabaları sonucu olarak, Bulgaristan'da yaşayan Türk'ler kendilerini ve haklarını savunan bir siyasi parti kurma imkanına sahip oldular. Türk azınlık tarafından kurulan "Hak ve özgürlükler hareketi" partisi 1992 seçimlerinde Bulgar Milli

Meclisinde 23 sandalye kazanmayı başardı. Bu da Türk azınlığına uygulanan asimile ve baskı politikasının sona erdiğinin bir göstergesidir.

IV. GÖÇ OLAYINA KARŞI TEPKİLER

Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığına karşı izlenen asimile politikasından dolayı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan soydaşlarımızın sorunu hem dünya hem de Türk kamu oyunda büyük bir tepki yarattı. Bu tepkileri iki alt başlık altında ele alacağız.

A. Dünya Kamuoyunun Tepkisi

1985 yılının Ocak ayının ikinci yarısından itibaren dünya kamuoyuna Bulgaristan'ın Türk azınlıklara karşı işlediği asimilasyon politikası yavaş yavaş yansıtılmaya başlandı. bu yansımaların ilk önemli çapta olanı 17 Ocak 1985 tarihinde Associated Press tarafından yayınlanan dünya bülteninde, Bulgaristan'da bulunan yabancı diplomatlardan elde ettiği bilgilere dayanarak Türkiye ve Yunanistan sınırlarının 40 kilometre kuzeyinde ve Türk azınlığın çoğunluğunu oluşturan Haskova bölgesinde yoğun olmak üzere Bulgaristan'ın güney batı kısmında azınlık Türk'lerle Bulgar yetkililer arasında çok sayıda ölü ve yaralı ile sonuçlanan bir çatışmanın meydana geldiğini yazdı. Aynı gün Paris Radyosu bu haberleri doğrulayıcı yayın yapmıştır (Onulduran, 1987: 28). Ertesi gün 18 Ocak 1985 Anadolu Ajansı'nın Londra servisi, Uluslararası Af Örgütü'nün bir sözcüsünün Bulgaristan'daki Türk azınlığa karşı bu ülkenin izlediği politika sonucu olarak Türk'lerin işkence eziyet ve ölüm vakalarının meydana geldiğini ve bu olaylarla ilgili değişik kaynaklar aracılığı ile gerekli soruşturma ve araştırmalara başlandığını ve somut delil ve belgelere ulaşacaklarını beyan ettiğini yayınladı (Şimşir, 1985: 13).

Almanya gazetelerinden Sound Deutsche'nın 19 Ocak 1985 tarihli sayısında *"Hasan'lar bir gecede Dimitri oluyor"* başlıklı yazıda Bulgaristan Hükümeti'nin Türk azınlığına karşı izlediği asimile politikasına değinerek " Türk kökenli halkın isimleri değiştirilerek yok edilmek istendiğini ve sistematik olarak sürdürdü asimile ve Bulgarlaştırma politikası sırasında 80 Türkün öldürüldüğünü yazmaktaydı. 7 Şubat 1985 tarihli Türkiye Gazetesi Die Welt gazetesine dayanarak yazdığı habere göre Todov Jivkov'un Bulgar Hükümet yetkililerine "azınlık sorunu olmayan tek bir Bulgar milleti istiyorum" diye emirler verdiğini yazmaktadır.

ABD'nin bu konuya ilişkin ilk resmi tepkisi 8 Şubat 1985'te Dışişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından dile getirildi. Bu arada yabancı

basında Bulgar makamları tarafından Türk azınlığına Bulgar isimleri almaları için baskı yapıldığı ve bu politikaya direnen Türk azınlığına karşı en şiddetli ve kanlı olayın 12 Ocak 1985 tarihinde Yoblonova kasabasında meydana geldiği haberleri yer aldı. BBC'de yayınlanan habere göre, bu olayda 1800'den fazla Türkün isim değiştirmesine karşı direnme göstermesi sonucu Bulgaristan askeri gücü tarafında 500 kişi kasabanın meydanında toplatılarak kurşuna dizilerek şehit edildiler (Tercüman, 18 Şubat 1985).

Bulgaristan'ın bu asimile politikası Uluslararası Af Örgütü'nü harekete geçirdi. Örgütün sözcüsü David Lavlicht Türk kökenli azınlığa karşı Bulgar güvenlik güçlerince uygulanan asimile politikasının doğru olup olmadığını Bulgar Hükümeti'nden açık bir bilgi istediğini. Ayrıca Örgüt bu konu ile ilgili olarak tarafsız, geniş kapsamlı ve Dünya kamuoyuna açık bir soruşturmanın açılmasını istedi (Milliyet, 6 Mart 1985).

Avrupa Parlamentosu Siyasi İşler Komisyonu "İnsan Hakları Alt Komitesi" rapörtörü Hollandalı beyan parlamenter, Jon Vonler Hevvel'in komiteye hazırladığı raporda, Bulgaristan'da temel özgürlükler ve insan hakları sürekli bir şekilde kısıtlandığı ve karşı çıkanları öldürdüğünü beyan etti (Hürriyet, 25 Mart 1985).

Mart 1985'te Lizbon'da yapılan NATO daimi komitesi toplantısına TBMM Milli Savunma Komitesi Başkanı ANAP İstanbul Millet vekili Ferruh İlder ve aynı komite üyesi HP Kırklareli Milletvekili Erol Agagil'in komite önünde yaptığı konuşmalarında Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığına karşı yapılan baskıcı politikayı dile getirdiler ve bu konunun toplantıları sonunda yayınlanan ortak basın bildirisinde yer almasını ve mayıs ayı içerisinde yapılması planlanan NATO Genel Kurul Toplantısı'nın gündeminde yer almasını sağladılar (Günaydın 31 Mart 1985).

İslam Dünyası'nın kamuoyunun Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman azınlığına karşı yapılan baskıcı ve asimile politikasına dikkatini çekmek amacıyla, Abu Dabi'de yayınlanan "El İttihat" gazetesinde şöyle bir yorumu çıktı. Bulgaristan'da yaşayan Müslümanlara karşı Haçlı Seferleri dönemindekinden daha ağır, soykırımı andıran, baskıcı bir politika izlenmektedir. Biz ise dergi ve gazetelerimizde bu ülke hakkında geniş ilanlar verip, tatilimizi orada geçirerek Bulgaristan'ı dövizlerimizle beslemekteyiz (Türkiye, 6 Nisan 1985).

ABD Dışişleri Bakanı George Schultz 1986 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında Bulgaristan'daki Türk ve Müslümanların Kültürel dini ve diğer insani haklarının koruması ABD tarafından desteklendiği ve bu sorunun kendi ülkesiyle Bulgaristan arasındaki ilişkileri etkileyeceğini bildirdi (Barış, 12 Nisan 1985).

Ayrıca 1985'te Avrupa Konseyi'nde, Eylül 1985'te Avrupa Konseyi Parlamentosu, Ekim 1985'te Kuzey Atlantik Asamblesi'nde, 12 kasım 1985 tarihinde Bulgaristan'da yapılan UNESCO Genel Konferansının 23. oturumunda 1985, 1986 ve 1987'de Cenevre'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu toplantılarında, Nisan 1986'da Tolina'da yapılan İnsan İlişkileri Uzmanları AGİK toplantısında, Mayıs 1986'da BM Ekonomik ve Sosyal konseyinin toplantısında, Ağustos 1987'de Ayrımcılığı Önleme ve Azınlıkları Koruma Alt Komisyonunun toplantısında, Bulgar Hükümeti'nin Türk ve Müslüman Azınlığa karşı izlediği baskıcı ve asimile politikasını kınayarak dile getirdi.

Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman'lara karşı izlenen baskıcı politikanın incelenmesi ve bu konu hakkında bilgi toplanması için Norveç/Helsinki Komitesinin icra sekreteri Bjorn Cato Funnemank Temmuz ve Ağustos 1986'da Bulgaristan ve Türkiye'yi ziyaret etti. Funnemank'ın hazırladığı rapora göre Bulgaristan'da özellikle Kırçaali ve çevresindeki bölgede yoğun bir şekilde yaşayan Türk'lerin bütün insani hak ve özgürlüklerini kaybetmişlerdir, Bulgarlaştırma Politikası'na karşı gelenler, ya tutuklanarak ceza evine sevk edilmiş ya da kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir. Aynı politikanın Bulgar Müslümanları ve Çingene'lere karşı da izlendiğini ve bu politikanın 1919 Neuilly (Kamil, 1989: 19). Barış Anlaşması'nın 1925'te imzalanan Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması'nın ve BM'nin İnsan Hakları Anlaşmaları'nın ihlali anlamına geldiğini vurguladı.

Ayrıca Şubat 1988'de BM'nin İnsan Hakları Komitesi'ne özel raportör Dr. Angelo Vidal d'Almeido Ribeiro tarafından sunulan raporda Bulgaristan'daki Türk azınlığa karşı uygulanan asimile ve baskıcı politikalar detaylı bir şekilde ele alınmıştır (The Tragedy, 1989: 7).

B. Türk Kamuoyunun Tepkisi

Türk Kamuoyunun, Bulgaristan'daki Türk azınlığa karşı yürütülen baskıcı ve asimile politikasına karşı tepkisi Dünya Kamuoyunun tepkisinden daha fazlaydı. Ne de olsa kendi soydaşlarına karşı izlenen bir politikaydı.

Bu tepkilerin ilki Milliyet Gazetesi köşe yazarlarından Türker Acaroğlu, komünistlerin, daha önce faşistlerin Türk azınlığa karşı izlediği ve kullandığı metotları kullanmasının şaşılacak bir durum olduğunu ayrıca Jivkov'un Bulgar Anayasası'nın, hak ve özgürlükler tanıyan 52. ve 53. maddelerine aykırı olarak davrandığını yazmasıyla dile getirildi (Milliyet, 21 Şubat 1985).

Oktay Ekşi ise, 26 Ekim 1985 günü Güneş gazetesindeki yazısında, Bulgar'ların Türk azınlığa karşı izlediği soykırım politikasının ardında yatan temel nedenin Türk azınlığın Bulgarların amaçladıkları tek millet politikasını engelleyebilme ihtimali korkusu olduğunu vurgulamış, ayrıca 1984 yılı ile ilgili Uluslararası Af Örgütü, Bulgaristan ve Yunanistan'ın insan haklarına uymadıklarını ve bu ihlallerin giderilmesi için gereken baskıların yapılmasını istemiştir (Güneş, 26 Ekim 1985).

Zafer Atay Tercüman Gazetesi'ndeki köşesinde, bu konuyla ilgili yazısında, Bulgaristan'ın bölgede tek iyi ilişkisi olan ülke Türkiye'yi kaybetmemesi için, Jivkov'un imzaladığı Helsinki senedine riayet etmesi ve imzasına sahip çıkması gerektiğini belirtmiştir (Tercüman, 21 Ocak 1985).

Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Tercüman Gazetesi'nde yazdığı yazıda, Bulgaristan'ın, ticaretinin büyük bir bölümünü petrol zengini Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirdiğini, bu ticaretin karayoluyla ulaşımının Türkiye üzerinden yapıldığını böylece Türkiye'nin Bulgarların uyguladıkları ırkçı politikaya son verdirmek için, bu kozu kullanarak baskı yapmasını ve dönemin dışişleri bakanı Mesut Yılmaz'ın kesin kararını artık açık bir şekilde ortaya koymasını istedi (Tercüman, 10 Şubat 1985).

Yazılı basın yanı sıra, Türkiye' deki tüm üniversiteler, dernekler, sendikalar ve diğer örgütler Bulgaristan'ın izlediği soykırım politikasından dolayı tepki gösterdiler. Örneğin, Ankara Üniversitesi Senatosu, Rektör Tarık Somer'in imzasını taşıyan bir duyuru yayınlayarak, 482 yıl boyunca barış ve huzur içinde bir arada yaşayan Türk ve Bulgar Halklarının, son dönemde Bulgar Hükümeti'nin uyguladığı asimle politikasından dolayı bozulduğunu vurguladı (Somer, 1985). Aynı konu Üniversitelerarası Kurul tarafından da vurgulandı (Cumhuriyet, 28 Şubat 1985).

Türkiye Cumhuriyeti emekli büyükelçilerinden Nuri Eren Günaydın Gazetesi'ndeki yazısında, İslam Birliği Teşkilatı'nın Filistin ve Afganistan olaylarına

karşı gösterdiği önem ve hassasiyeti, Bulgaristan'daki Türk azınlığa karşı yürütülen soykırım ve asimle politikasına karşı da göstermesi gerektiğini söyledi. Türkiye'nin bu konuda daha fazla aktif rol oynaması gerektiğini ve İslam Birliği Teşkilatı'nda ağırlığını koyması gerektiğini söyledi (Günaydın, 10 Şubat 1985).

Bunlara ek olarak Türk kamuoyu Bulgaristan'daki olayları miting ve gösterilerle protesto etti. Bu mitingler yalnız Türkiye'de değil Avrupa Ülkelerinde de yer aldı. En önemlisi 21 Mart 1985 tarihinde İstanbul Saraçhane'de yapılan ve Türkiye Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu, Göçmenlere Yardım Derneği, Rodop Tuna Türkleri Dayanışma Derneği ve Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından organize edilen mitingdir (Tercüman, 22 Mart 1985).

Diğer miting 20 Nisan 1985 tarihli "Bulgar Zulmünü Protesto Yürüyüş ve Mitingi" adı altında Bursa'da yapılan mitingdi. Bu mitinge katılım çok büyüktür, 100 bin kişiyi aşan bir topluluk katılmıştır. Bu miting, Balkan Göçmenleri Kültür ve dayanışma Derneği (Bal-Göç) tarafından düzenlenen bir mitingdi (Hürriyet, 21 Nisan 1985). Bu Mitinglerin yanı sıra, İstanbul, Taksim, Sultan Ahmet başta olmak üzere Türkiye'nin değişik yerlerinde yürüyüş ve mitingler yer aldı. Örneğin, yalnız Mart 1985 ayı içerisinde ikisi Bursa ve biri İstanbul'da olmak üzere üç yürüyüş protestosu gerçekleşti (Dinçerler, 1991: 11). Bu da Türk vatandaşları ve Dünya Kamuoyunun Bulgaristan olaylarına verdiği önemi ve hassasiyeti göstermektedir.

SONUÇ

Bulgaristan'ın kurulduğu tarihten itibaren Türk Bulgar ilişkilerinin gidişatını belirleyen en önemli faktör, Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı tutumu olmuştur. Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı tutumu değişen yönetimlerle birlikte değişim göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti de Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olmasından dolayı tüm bakiyesine sahip çıkmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle balkanlardaki gelişmelere kayıtsız kalamazdı. Artı Balkanların Türkiye Cumhuriyeti için yaşamsal bir alan olması Türkiye'nin bu bölgeye ilgisini arttırmıştır. böylece Türk hükümetlerinin Balkan ülkeleriyle münasebetlerini ve politikalarını geliştirip netleştirmesi bir zarurettir. Buna dayanarak Türkiye Bulgaristan ile ilk anlaşmasını 18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da imzaladı. Ankara anlaşması olarak tanınan bu anlaşma Türkiye Bulgaristan dostluk anlaşması ve oturma Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen göçler bir süre düzene girdi. Daha sonra 1930'da Atina'da

başlayan Balkan Birliği kurma çabaları 1934'te Balkan Antantının kurulması ile son buldu. Bu dönemde Bulgaristan'ın Balkan Antantı'na üye olmamasına rağmen topraklarında yaşayan Türk azınlığa iyi davranıyordu. Bu huzurlu dönem İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1949 yılına kadar devam etti. Fakat 1950 yılında Türkiye'nin Batıya yaklaşma politikasının ve işbirliğinin Doğu bloklu Hükümetlerin rahatsız etmesi sonucu Türkiye'yi tabiri caizse cezalandırmak için Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığını Türkiye'ye göç ettirmeye zorlayan politikalar başlatıldı ve 1950 ve 1951 yıllarında 150 bin soydaşın göçüne sebep olundu. 1950'li yılların ortalarından itibaren Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler oldukça sakin geçti. 1960'lı yılların başlarında iki taraf arasında yaşanan yakınlaşma sonucu olarak 1966'da başlayan ve 22 Mart 1968 tarihinde 14 maddelik Türkiye Bulgaristan Yakın Akıba Göçü Anlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanan ikili görüşmeler göç sorununu bazı kesintilere uğramasına rağmen düzenli bir döneme girdi. Fakat Türk azınlığa yapılan baskılar devam etti özellikle 1970'lerden itibaren Bulgar hükümetinin "Bulgarlaştırma" politikasını izlemesiyle birlikte bu baskı ve zulümler arttı. Bulgar hükümeti tarafından uygulanan bu politika 1989'da son dönemdeki en önemli göç olayı ile sonuçlandı, ki bu göç dalgasıyla Türkiye'ye 345.600 soydaş göç etti.

10 Kasım 1989'da Todor Jivkov'un iktidardan alınması ve Doğu Bloğunda yaşanan alan gelişmeler sonucu Bulgaristan'da Türk azınlığa yapılan asimilasyon ve zorla göç ettirme politikası sona erdi.

1990'lardan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi Aralık 1991 Türk Genelkurmay Başkanın Sofya ziyareti, 5 Mayıs 1992'de Ankara'da imzalanan Dostluk, İyi Komşuluk, İşbirliği ve Güvenlik anlaşması. Ayrıca aynı yılın Kasım ayında Bulgar Genelkurmay Başkanın Edirne ziyareti iki devlet arasındaki ilişkilerin artmasına neden olmuştur. Buna dayanarak Bulgar Devlet Başkanı Jelu Jeleu 6-8 Temmuz 1994'te Ankara'yı ziyaret etti. Buna karşılık ve 19 yıl aradan sonra Başbakan düzeyinde yapılan ilk ziyaret olan Başbakan Mesut Yılmaz 4-5 Aralık 1997 tarihlerinde Sofya'yı ziyaret etti (İTO, 1998: 40). Bu yakınlaşma politikasının sonucu, Türk azınlığına uygulanan baskıcı politikalar yerine bazı hak ve özgürlükler verildi. Bu yeni politika ve Bulgaristan'da uygulanan demokratikleşme çabaları, orada yaşayan Türk'ler kendilerini ve haklarını savunan bir siyasi parti kurma imkanına sahip oldular. Türk azınlık tarafından kurulan "Hak ve özgürlükler hareketi" partisi 1991

seçimlerinde %7.55 oy ile 24 sandalye kazandı. 1994 seçimlerinde oy oranının % 5.44'e düşmesine karşın 15 milletvekili Bulgar Milli Meclisinde göndermesini başardı (İTO, 1998: 40). Bu da Türk azınlığına uygulanan asimilasyon politikasının sona erdiğinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, Fahir. (1991). *20.Y.Y. Siyasi Tarihi*, Cilt 2, Ankara.
- Bıyıklıoğlu, Teyfik. (1955). *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt 1, Ankara.
- Cebeci, A. (1970). "Bulgarlar Göç Anlaşmasına Riayet Etmiyor", *Emel Dergisi*, 56.
- _____. (1968)., "Bulgaristan Türkleri", *Türk Kültür Dergisi*, Sayı. 69.
- Dinçerler, Vehbi. (1991). Göçmen Aileleri ve Göç Olayı Paneli.
- Erendil, Muzaffer. (1976). *Tarihte Türk- Bulgar İlişkileri*, Ankara.
- Foreign Policy İnstitute. (1989). *The Documents Of The Turkish Muslim Minotritiy In Bulgaria - Documents*, Ankara.
- Geray, Cevat. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı 1923-1961*, Ankara: SBF Yayınları.
- İstanbul Ticaret Odası. (1998). *Bulgaristan Ülke Profili Mevzuat ve Türk Girişimcileri*, Yayın 40. İstanbul: İTO.
- Kamil, İbrahim. (1989). *Bulgaristan'daki Türklerin Statüsü*, İstanbul.
- Konukman, Ercüment. (1990). *Tarihi Belgeler Işığında Bugünkü Göç ve Anavatan*, Ankara.
- Norveç Helsinki Komitesi, (1988). Çev. Yaşar Yücel, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Onulduran, Ersin, (1987). *Bulgaristan'daki Türkler- Seminer*, Ankara.
- Toğrul, Bağlan. (1991). "Bulgaristan Türklerinin 114 Yıllık Onur Mücadelesi" *Direnış*, İstanbul.
- Somer, Tarık. (8 Şubat 1985). Ankara Üniversitesi Senatosu Duyurusu, Ankara.
- Şimşir, Bilal. (1987). *Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu Bildiri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

GAZETELER

Bariş, 12 Nisan 1985.

Cumhuriyet, 28 Şubat, 6 Mart 1985.

Günaydın, 10 Şubat - 31 Mart, 1985.

Güneş, 26 Ekim 1985.

Hürriyet, 25 Mart, 21 Nisan 1985. 7 Ağustos 1998.

Milliyet, 6, 8, 21, 23 Şubat ve 6 Mart 1985. 10 Ocak ve 7 Aralık 1997.

Tercüman, 21 Ocak, 10 ve 18 Şubat, 22 Mart 1985.

Türkiye, 7 Şubat, 6 Nisan 1985 ve 10 Ağustos 1998.